

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Sidosyksiköiden 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimuksen vaarantaa palveluiden kustannustehokkaan ja laadukkaan järjestämisen.

Uudistuksen aiheuttama hankintasuma aiheuttaa markkinahäiriön ja pahimmillaan kriisiyttää julkisen sektorin palvelutuotannon erittäin jännittyneessä kansainvälisessä turvallisuustilanteessa.

Esitys rikkoo oikeusvaltioperiaatteen keskeisiä omaisuuden suojan, sopimussuhteiden pysyvyyden ja taannehtivan lainsäädännön kiellon periaatteita.

Kemin kaupungin näkemyksen mukaan lakiesitys ei vastaa hallitusohjelman yleisiin tavoitteisiin, vaan se johtaa toteutuessaan monelta osin päinvastaisiin lopputuloksiin.

Hallituksen esitys niiltä osin kuin puututaan jälkikäteisesti sopimusten sisältöön, tulisi käsitellä perustuslakivaliokunnassa, jotta varmistetaan esityksen perustuslainmukaisuuden.

Kemin kaupunki kannattaa valtiovarainministeriön eriävää mielipidettä vaikutusarvioiden puutteesta ja uudistuksen kielteisestä vaikutuksesta julkisen sektorin kustannuksiin.

Kemin kaupunki kannattaa kilpailu ja kuluttajaviraston eriävää mielipidettä uudistuksen kielteisestä vaikutuksesta erityisesti pieniin ja keskisuuriin kuntiin.

On syytä oivaltaa, että In house-yhtiön ei ole tarkoituskaan tavoitella voittoa, ne tekevät laajempaa liiketoimintaa ja ovat usein monitoimialayhtiöitä jolloin palvelun sisältö, toimintamalli ja voitonjakoperiaatteet eivät ole suoraan vertailukelpoisia yksityisten yritysten kanssa. In-house yhtiöiden toimintaa voidaan usein rinnastaa yhteiskunnallisten yritysten tavoitteiden kanssa.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

In house-yhtiöt ovat olleet tehokkaita hankintakumppaneita kunnille. Kunnat ovat yhdessä näiden hankkijoiden kanssa on räätälöineet kustannustehokkaita palveluratkaisuja. Kuntien palveluhankintojen kustannusvertailun avoimuutta lisäämällä voidaan todentaa palveluiden kustannustehokkuus.

Lakiesitykseen sisältyy perustelematon oletus, että julkiset hankinnat olisivat lähtökohtaisesti jollain tapaa tehottomia tai kalliita. Hankintojen tehokkuus riippuu hankintayksikön osaamisesta ei niinkään yhtiömuodosta. Mikäli ongelmia on hankintaosaamisessa tulisi siihen liittyvät ongelmat ratkaista muulla tavalla.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Esitys on tarpeeton, kuntien tavoitteena tulee kiristyvässä taloustilanteessa olemaan kustannusten karsinta niin hallinnollisten kuin palveluiden ostoon liittyvien. Erikoista on, että samaan aikaan hallitus pyrkii toisella hankkeella karsimaan turhia tehtäviä kunnilta ja lisää niitä samaan aikaan toisella lakihankkeella.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Edellä esitetyt keinot ovat byrokraattisia ja kustannuksia lisääviä. Ne kertovat lakihankkeen valmistelun irrallisuudesta todellisesta toimintaympäristöstä.

Nykyinen hankintalaki on toiminut tehokkaasti kustannusten ja hallinnon riittävyyden osalta.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Perustuslain 121 §:ssä turvataan kuntien itsehallinto, eli kunnilla oleva oikeus päättää omista asioistaan. Kunnallinen itsehallinto on olennainen osa suomalaista demokratiaa ja paikallista päätöksentekoa. Esitystä on pidettävä hyvin ongelmallisena perustuslain suojaaman kunnallisen itsehallinnon näkökulmasta.

Ehdotettu 10 % vähimmäisomistusvaatimus tarkoittaa, että kunnat joutuisivat omistamaan vähintään 10 % in house -yhtiöistä, jotta ne voisivat käyttää näitä yhtiöitä tuottamaan tarvitsemiaan palveluita ilman kilpailuttamista. Ehdotettu 10 % on mielivaltainen luku, joka aiheuttaa tehottomuutta ja tarpeettomia jhallinnollisia kustannuksia. Mikäli lainsäädäntöhanke etenee tulee lukua pienentää merkittäväällä tavalla.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Ehdotettu 10 % on mielivaltainen luku, joka aiheuttaa tehottomuutta ja tarpeettomia ja hallinnollisia kustannuksia. Mikäli lainsäädäntöhanke etenee tulee lukua pienentää merkittäväällä tavalla.

Eryteisesti pienten ja keskisuurten kuntien kustannukset nousevat. Nykyään sidosyksiköiden omistusosuus perustuu tyypillisesti asukaslukuun tai vastaavaan kunnan tai hyvinvointialueen kokoa kuvaavaan kriteeriin ja kustannukset jakaantuvat omistajien kantokyvyn mukaisesti. Mekaaninen vähimmäisomistusvaatimus pakottaa pieniä kuntia kasvattamaan omistusosuuttaan sidosyksiköissä, jolloin kunta voi jatkossa joutua investoimaan sidosyksikön toimintaan merkittäväsi yli oman kantokykynsä ja osuutensa.

Sidosyksiköt ovat mahdollistaneet myös pienten kuntien pääsyn mukaan yleisesti kehitystyöhön ja hyötymisen isompien kuntien resursseista sekä suuremmasta volyymistä.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Tehottomuutta ja tarpeettomia ja hallinnollisia kustannuksia.

Hurjaksi ja kurjaksi tämä muuttuu, jos joku kunta muutostilanteessa haluaakin irtautua yhtiöstä tai omistusosuuksista ei päästä sopuun. Yhtiöillä on vastuut (niin lainatakaukset kuin ympäristövastuuvakuudet) jaettu omistusosuuksien suhteessa. Omaisuutta ja velkoja on usein useita miljoonia. Kuka vastaa In-house yhtiöiden veloista mahdollisesti liiketoiminnan loppuessa?

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Suuressa osassa Suomea markkinatilanne on hyvin erilainen kuin lainsäädännön valmistelusta tehtävällä pääkaupunkiseudulla. Ymmärrys muun Suomen tilanteesta ei tunnetusti ole ministeriöiden henkilöstön osaamisen ydinaluetta.

Lainsäädäntömuutoksen toteutuessa tilannetta joudutaan arvioimaan uudelleen tapauskohtaisesta ja selvittää mikä ratkaisu milläkin toimialalla on mahdollinen ja mahdollisimman kustannustehokas.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Ei seuraisi todennäköisesti hyötyjä, taloudellisia tai muita.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Siirtymäajan lyhyys aiheuttaa muutoksesta muutoinkin syntyvien kustannusten lisäksi täysin turhia lisäkustannuksia kunnissa kiireen ja paineen alla tehtävän muutosvalmistelun vuoksi. Mikäli muutoksen halutaan saavuttavan sille asetetut odotukset, tulee uudistuksen toteuttamiselle varata riittävä aika.

Laissa esitettävä siirtymäaika on kohtuuttoman lyhyt ja jo se vaarantaa julkisen kilpailuttamisen huolellisen ja osaavan toteutuksen. Lisäksi lyhyt siirtymäaika johtaa siihen, että valtakunnallisesti toimialan kilpailutukset osuvat samoihin ajankohtiin, mikä heikentää etenkin pienen ja keskisuurten yritysten osallistumismahdollisuuksia ja tulee nostamaan hintoja toimivan markkinan puuttuessa etenkin maakuntien Suomessa.

• Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?

Se aiheuttaisi merkittävän määrän tarpeetonta lisätyötä, jotta kuntalaisten palvelut voitaisiin jatkossa tuottaa uuden lain vaatimalla tavalla. Todennäköisesti merkittävää osaa lainsäädäntöhankkeen tavoitteita ei saavutettaisi ja syntyisi lisää kustannuksia ja tarpeetonta byrokratiaa niin pitkällä kuin lyhyelläkin aikajänteellä.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Kemin kaupunki pitää ongelmallisena sitä lähestymistapaa, että jo valmisteluvaiheessa epätarkoituksenmukaiseksi tunnistettu omistusvaatimus jäisi lainsäädäntöön ja siihen tehtäisiin vain yksittäisiä yhtiö- tai toimialakohtaisia poikkeuksia. Mikäli päädyttäisiin siihen, että sääntelyä kuitenkin viedään eteenpäin, olisi vähintäänkin perusteltava, miksi hallitusohjelmassa ja esityksessä on päädytty mielivaltaisesti omistusvaatimuksessa lukuun 10 eikä muita vaihtoehtoja edes selvitetä.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Esitys rikkoo nykyisen turvallisuuden ja huoltovarmuuden turvaamiseksi rakennetun toimintamallin ja todennäköisesti lisää kustannuksia mahdollisille uusille sopimuskumppaneille siirtyvien velvoitteiden myötä. Lisäksi huoltovarmuuteen ja turvallisuuteen liittyvä osaaminen häviää uusien kumppaneiden myötä.

Erityisesti ICT sektorin pilkkominen aiheuttaa riskin kansalliselle turvallisuudelle. Tietoturvaepäilyt ovat yhä useammin järjestäytyneiden kansainvälisten

rikollisjärjestöjen käsialaa. Niihin ei pystytä vastaamaan eikä niiltä pystytä varautumaan varsinkaan pienissä ja keskisuurissa kunnissa kotikutoisin resurssein.

Tietoturvakehityksen kannalta on erittäin huolestuttavaa, jos kuntien tietoturvassa ansioituneimmat toimijat (sidosyksiköt) halutaan poistaa markkinasta.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Tämä on lakihankkeen kokonaisuuden ja sen byrokratiaa lisäävän vaikutuksen huomioon ottaen olematon seikka.

Lisäksi lainsäätäjä on tainnut unohtaa, että Julkinen sektori ei voi toimia rikollista taustaa olevan henkilön tai yrityksen kanssa.

Ehdotus rikosrekisteriotteen käytöstä luopumisesta on absurdi.

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

Tämä on lakihankkeen kokonaisuuden ja sen byrokratiaa lisäävän vaikutuksen huomioon ottaen olematon seikka.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Nykyinen järjestelmä on hyvin toimiva.

Muut huomiot

Erikoista on, että KKV kanta, jossa ei myöskään ole nähty kuntien jäteyhtiöitä markkinoita vääristävinä toimijoina ei näytä vaikuttavan asian valmisteluun eikä sen etenemiseen. Hallitusohjelmassa korostetaan tiedolla johtamisen ja tutkitun tiedon hyödyntämisen merkitystä päätöksenteossa. Näiden toimenpiteiden tavoitteeksi on asetettu vahvistaa tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja parantaa julkisen hallinnon tehokkuutta sekä vaikuttavuutta.

Vilen Jukka
Kemin kaupunki